
FIKHÎ İHTİLAFLARIN TEFSİRLERE ETKİSİ (NESEFÎ'NİN VE İCÎ'NİN TEFSİRLERİ ÖZELİNDE)¹

Dr. Öğr. Üyesi Hasan HALILOĞLU

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

Tefsir Anabilim Dalı

hhaliloglu@agri.edu.com

Atf Gösterme: Haliloğlu, Hasan, (2018), Fikhî İhtilafların Tefsirlere Etkisi (Nesevî ve İcî'nin Tefsirleri Özelinde), *Ağrı İslâmî İlimler Dergisi (AGİİD)*, 2018 (3), 71-85.

Geliş Tarihi:	Özet: Mezheplerin fikhî ihtilaflarının tefsirlere ve bunlardaki yorumlara açıkça yansdığı bilinen bir husustur. Hanefî fakihlerinden ve müfessirlerinden Ebü'l-Berekât en-Nesevî'nin (ö. 710/1310) tefsiri Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl adlı eseridir. Şâfiî mezhebinden olup önemli mütekellimlerden sayılan Ađudüddîn el-İcî'nin (ö. 756/1355) yazdığı tefsiri ise Tahkîku't-Tefsîr fî Teksîri't-Tenvîr adlı eseridir. Biz yukarıda zikrettiğimiz gerçeği, iki müfessirimizin tefsirlerini, özellikle “evlilikle ilgili âyetlerin” yorumları hususlarında kıyaslayarak, aşağıda örneklendirmeye çalışacağız. Ayrıca “boşama ve üzerine terettüp eden hükümleri de ihtivâ eden âyetlerin” yorumları ele alınıp incelendiğinde, yine bir tez konusu oluşturabilecek hacimde, fikhî ve mezhepsel farklılıkları ortaya çıkaracak bir çalışma elde edilebilir. Tefsirlerde ayrı bir kategoriye oluşturan ve Kur'ân'ın tamamını değil de sadece fikhî âyetlerin yorumlarını ele alan Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm ya da Ahkâmü'l-Kur'ân türü eserlerde bu husus daha bâriz olarak işlenmiştir.
11 Aralık 2018	
Kabul Tarihi:	
24 Aralık 2018	
© 2018 AGİİD	
Tüm Hakları Saklıdır.	

Anahtar Kelimeler: *Âile hukuku, nişanlılık, evlilik, boşanmış kadınlar,*

Abstract: The commentary of Abu'l-Berekât al-Nasafi (d. 710/1310), one of the Hanafi scholars and commentators, is the work of Medârikü't-Tenzi and Hakâiku't-Te'vîl. There are important qualities coming from Shafi'i sect. The tafsir written by al-Îgî (d. 756/1355) is Tahkîku't-Tefsîr fî Teksîri't-Tenvîr. It is known that sects make the fiqh controversies tafsir and done from them. We shall try to exemplify this with the appreciation of the commentaries of the two minions, the "verses concerning the marriage". In addition, we have observed the proposals of "the divinities that contain divorce and the laws that infringe upon it", we can create a thesis and a study that will reveal the same and sectarian differences. This issue has been treated more wisely in works like Tafsîru Âyâtî'l-Ahkâm or Ahkâmü'l-Qur'ân, which have a different place in the Qur'anic commentaries and the Qur'an.

Keywords: *Family law, engagement, marriage, divorced women*

Giriş

---

¹ Bu makalemiz; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'nda Temmuz 2017 tarihinde sunmuş olduğumuz “*Ebü'l-Berekât en-Nesevî ile Ađudüddîn el-İcî'nin Âile Hukûkuna İlişkin Âyetlere Yaklaşımlarının Mukâyesesi*” adlı doktora tezimizin genel bir değerlendirmesidir.

Müfessirlerimiz **Nesefî** ile **Îcî**'nin doğum tarihleri arasında 60 yıllık bir zaman farkı vardır. Nesefî önce, Îcî sonra yaşamıştır. Nesefî 620/1223 yılında Mâverâünnehir bölgesinde bugünkü Özbekistan toprakları içinde kalan Buhârâ-Semerkant arasında Nesef'de (Nahşeb-Qarşı) doğmuştur. 710/1310 yılında Bağdat'tan ilmî seyahatinden dönerken Huzistan'ın Îzec kasabasında vefât etmiştir. Îcî ise 680/1281 yılında Fars Eyâleti'nin Şîrâz şehrine bağlı Îc (Eg) kasabasında doğmuştur. Mübârizüddîn Muhammed tarafından hapsedildiği Muzafferîler Hânedanlığı'na bağlı Direymiyan Kalesi'nde 756/1355 yılında vefât etmiştir.

Müfessirlerimizin yaşadığı dönem ve ortam arasında da ciddî farklılıklar vardır. Çünkü Nesefî'nin hayatı çilelerle ve sıkıntılarla dolu geçmiştir. Îcî'nin hayatı çoğunlukla istikrarlı ve sıkıntılardan uzak şekilde geçmiştir. Nesefî'nin yaşadığı yıllar Bağdat-Abbâsî Hilâfeti'ne bağlı Selçuklu Devleti'nin Moğollar tarafından istilâ ve talan edildiği, Mâverâünnehir bölgesinin ve özellikle Buhârâ'nın defalarca yakıp yıkıldığı ve bu nedenle Nesefî'nin burasını terkederek Kirmân'a kaçtığı yıllardır. Moğollar bölgeyi işgal edince İran Moğolları adıyla İlhanlı Devleti'ni kuracaklardır. Îcî'nin hayat sahnesine çıktığı yıllarda Moğol furçasının ve istilâlarının hızı çoktan geçmiş, Selçuklular yıkılarak yerine İlhanlı Devleti kurulmuştu. Bu yeni devletin şehirlerinden Şîrâz'da (Kadı Beydâvî'nin Îcî'den iki dönem önce kadılık yaptığı şehir) ve Sultâniye'de Îcî ilim tahsil etmiş, Şâfiî mezhebi adına müderrislik ve kadılık yapmıştır. İlhanlı Sultanları'yla da çok iyi ilişkileri hattâ arkadaşlıkları olmuştur. Nesefî'nin Buhârâ, Kirmân ve Bağdat'taki ilmi seyâhatleri ve tahsili çok sıkıntılı geçmiştir.

Nesefî fıkhıta Hanefî, kelâmda Mâtürîdî'dir. Hocaları da Hanefî'dirler. Bunun aksine Îcî fıkhıta Şâfiî, kelâmıda Eşârî'dir. Hocaları da Şâfiî'dirler. Yazdıkları eserleri de bu anlayışlarına göre kaleme almışlardır. Her ikisinin de eserlerinde ve özellikle tefsirlerinde kelâmî konuları tartışırken sapık fırkalara ve Mûtezile'ye karşı reddiyeler yaptıkları gözlemlenmektedir.

İki müfessirimizin eserleri arasında bir kıyaslama yaparsak; Nesefî'nin usûl-ü fıkıh, fîrû-u fıkıh, kelâm, hadis, tasavvuf ve tefsir alanlarında eserleri (25 tane) vardır. Nesefî'nin bütün eserlerini yazdıktan sonra ömrünün sonlarına doğru en son *Medârikü't-Tenzîl* adlı tefsirini yazdığını görürüz. Nesefî'nin fıkıh yönü ağır basar ve bunun açık delili bu alanda yazdığı değerli eserleridir. Fıkıh alanında *el-Kâfi*, *el-Vâfi* ve bunların muhtasarı olan *Kenzü'd-dekâik*'ı meşhurdur. Bu eser, Hanefî fikhının temel metinlerinden olup medreselerde uzun yıllar okutulmuş ve ezberlenmiştir. Nesefî daha sonra yazdığı tefsirinde fıkıh konularına fazla girmeyerek fikhî meseleleri ilgili eserlerine havâle etmiştir. Bunların en başında *Kenzü'd-dekâik*'ı gelmektedir.

Îcî ise kelamcı diye bilinir ve bunun açık delili meşhur *el-Mevâkıf*'ıdır. Usûl-ü fıkıh, münâzara, cedel, kelam, akâid, dil ve belâğat, ahlak, siyaset ve tefsir alanlarında çok sayıdaki (15'den fazla) eseri arasından ilk yazdığı *Tahkîku't-tefsîr*'idir ve bunu vefâtından 30 küsur yıl önce yazmıştır. İlk yazdığı eseri olduğu için Îcî'nin tefsirinde özellikle fûrû-u fıkıh ve kelama âit çok geniş bilgiler vardır. Fûrû-u fıkha dâir bir eseri yoktur.

Îcî'nin tefsirinin Neseî'nin tefsirinden iki kat daha hacimli olduğunu söylemek mümkündür. Her ikisinin de baş kaynakları Zemahşerî'nin *Keşşâf*'ıdır. Fıkıhta Hanefî olan Zemahşerî'nin tefsirinde âyetleri yorumlarken naklî ve aklî deliller her iki mezhebe yetecek kadar bol zikredilmiştir. Müfessirlerimiz Neseî ve Îcî'nin bu delillere daha çok kendi mezheplerini ve görüşlerini destekleyenleri tercih edip aldıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca Zeccâc, Kadı Beydâvî, Fahreddîn Râzî gibi tefsirler de her iki müfessirimizin kaynakları arasında yer alırlar. Tefsirinde lügavî tahlillere de çok yer veren Zemahşerî'den Neseî bu hususlarda çok nakiller yaptığından Neseî'nin tefsiri çoğu kez bir lügavî tefsir gibi algılanmıştır. Neseî'nin tefsirinde fikhî izahlara çok yer vermeyip bu konuları fûrû-u fıkıh eserlerine havâle etmiştir.

Kırâat vecihlerine her iki müfessirimizin de yer verdiği, ancak Îcî'nin kırâat imamlarının isimlerini zikretmeksizin, onlar hakkında "kürîe-yukraü" gibi ifâdeler kullandığı görülmektedir.

Neseî ile Îcî'nin Evlilikle İlgili Âyetleri Yorumlarken Sergiledikleri Fikhî İhtilaflar ve Neticeleri

Fıkıh, âile hukuku ve evlilikle ilgili âyetleri yorumlarken müfessirimiz Neseî'nin kendi Hanefî fikhının usulüne ve fûruuna bağlı kaldığını, Îcî'nin ise Şâfiî mezhebinin usulüne ve fûruuna bağlı kaldığını görmekteyiz. Usulde bunun açık örneğini; nesih meselesinin dört çeşidi olan; 1- Kur'ân'ın Kur'ân'la neshi, 2- Sünnet'in Sünnet'le neshi, 3- Kur'ân'ın Sünnet'le neshi, 4- Sünnet'in Kur'an'la neshi örneklerinde görmekteyiz.² Bu dört tanesinden dördünü de Neseî kabul ettiği³ halde Îcî ilk ikisini kabul eder, son ikisini kabul etmez.⁴ İlk tecih Hanefîler'in görüşü, ikincisi Şâfiîler'in görüşüdür. Bu tür neshin varlığı ya da yokluğu ile ilgili

² Haliloğlu, Hasan, age, s. 63.

³ Neseî, Ebü'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, I, 150; agm, *Keşfü'l-Esrâr (Şerhu'l-Menâr)*, II, 149, 150-154.

⁴ Îcî, Adudüddîn, *Şerhu Muhtasari'l-Müntehâ*, s. 267-286; Kadı Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I, 103-104; agm, *Minhâci'l-Vusûl fî İlmi'l-Usûl*, s. ...

tartışmayı her iki müfessirimize ve mezheplerine göre, fûrû-u fıkhîta, vasiyet âyetinin⁵ mîras âyetleri⁶ ile mi yoksa vasiyet-mîras hadisi⁷ ile mi nesh edildiği hususunda açıkça görmekteyiz.⁸

Fûrû-u fıkıh ve evlilikle ilgili âyetlerin yorumlarını nasıl farklı şekilde ve yine kendi mezheplerine göre değerlendirdiklerinin örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Gördüğümüz bâriz farkları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

Nesefî, besmeleyi Kur'ân âyetlerinin başında müstakil bir âyet saymazken,⁹ İcî bunun aksini söyler.¹⁰ Boşanmış kadınların beklemeleri gereken iddete değinen âyetteki “kurû” lafzını Nesefî hayız,¹¹ İcî de tuhur¹² olarak anlamaktadır. Annelerle evlenmenin haramlığını hükme bağlayan Nisâ; 4/23 âyette geçen “tahrîm” lafzının Nesefî ve İcî (ehl-i sünnet ulemâsı) hakîkî manada kullanıldığını, Mûtezile ise mecâzî manada kullanıldığını belirtmektedirler.¹³ Bakara; 2/158 âyeti yorumlarken Nesefî “hacda sa'y yapmay”ı haccın rûknü değil vâcibi olarak görürken,¹⁴ İcî sa'yın rûknü olduğunu söylemektedir.¹⁵

Bakara; 2/196 âyeti yorumlarken hacda mahsur/muhsar kalmayı ifade eden “ihsâr” kelimesini İcî sadece düşmanın engellemesi olarak görürken,¹⁶ Nesefî buna hastalık gibi engelleri de ilâve eder.¹⁷ Yine aynı âyetin tefsirinde, İcî muhsar kimsenin kurbanının ister harem ister hill bölgesi olsun hacının mahsur kaldığı yerde kesileceğini,¹⁸ Nesefî ise bu kurbanın sadece harem bölgesinde kesilebileceğini belirtmektedir.¹⁹ Yine haccın yapılaş şekillerinden bahseden Bakara; 2/203 âyetin tefsirinde, İcî Mina'dan ayrılmanın şeytan taşladıktan sonra,²⁰ Nesefî ise sabah fecir doğduktan sonra yapılacağını,²¹ şeytan taşlamının üçüncü gün zeval vaktinden önce de yapılabileceğini belirtmektedirler.

⁵ Bakara; 2/180.

⁶ Nisâ; 4/11-14.

⁷ (إِنَّ اللَّهَ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقِّهِ، أَلَا لَوْ وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ) “Allah c.c. (mîrâs âyetlerindeki taksîmât ile), herkese (maldan, mîrâstan) hakkını vermiştir. Dolayısıyla bundan sonra, vârise vasiyet (vârise bırakmak için maldan vasiyet etmek) hakkı yoktur.” Tirmizî, Vesâyâ, 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 186, 189; V, 267; Zemahşeri, *Keşşâf*, I, 171.

⁸ Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 150; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, II, 151; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr fî Teksîri't-Tenvîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 65b-66a; agm, *Şerhu Muhtasari'l-Müntehâ*, s. 267-286.

⁹ Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 29-30.

¹⁰ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 2a.

¹¹ Nesefî, Ebü'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 179-180.

¹² İcî, age, vr. 89a.

¹³ Zemahşeri, *Keşşâf*, I, 378-379; Kadı Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I, 207-208; Nesefî, age, I, 320-321; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, I, 276-277; İcî, age, , vr. 137a.

¹⁴ Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 140.

¹⁵ İcî, age, , vr. 60a.

¹⁶ İcî, Adudüddîn, age, vr. 70a.

¹⁷ Nesefî, Ebü'l-Berekât, age, I, 160.

¹⁸ İcî, age, vr. 70a.

¹⁹ Nesefî, age, I, 160.

²⁰ İcî, age, vr. 72a.

²¹ Nesefî, age, I, 165.

Bakara; 2/222 âyetin yorumunda kadının hayız/âdet kanını İcî kamerî 9 yaşını doldurduktan sonra en az tam 1 gün ve 1 gece boyunca gelen kan,²² Neseî ise en az 3 gün devam eden kan diye açıklamaktadır.²³

Evliliğe ehil sayılmaları için eşlerde aranan âkil, bâliğ ve hür olmak şeklindeki üç şarta ilâveten “velisinin aracılığını ve iznini almak” diye kadında bir dördüncü şartın arandığını üç mezhep de dile getirmektedir. Bu, İcî'nin de görüşüdür. Hanefiler ve Neseî ise ergen bir kadının kendi irâdesi ile evlenebileceğini, sadece küçük kızın evlilikte velisinin iznine muhtaç olduğunu belirtmektedirler. Adayların ergen sayılmasındaki en alt yaş sınırı kızlarda 9, erkeklerde 12'dir. Üst sınır ise; Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre her iki cins için de 15, Ebû Hanîfe'ye göre kızlarda 17, erkeklerde 18 yaşır.²⁴

İlk iki boşamadan sonra mehir hususunda nasıl hareket edileceğini belirten Bakara; 2/229 âyetin başında iki defa geçen hitâbın ilkinin kocalara ikincisinin ise hâkimlere yönelik olduğunu Neseî belirtirken,²⁵ İcî her ikisinin de sadece hâkimlere yönelik olduğunu söylemektedir.²⁶ Bu farklılıktan zaten “kadın evlenirken velisinden izin almalı mıdır?” tartışması çıkmaktadır. Bakara; 2/237 âyette zikredilen “*nikâh bağı elinde bulunduran kimse*” Ebû Hanîfe, Neseî ve Şâfiî'nin yeni mezhebine göre kocadır.²⁷ İmâm Mâlik'e, Şâfiî'nin eski mezhebine ve İcî'ye göre velîdir.²⁸ Yine aynı âyetteki “*affetmeniz takvâyâ daha yakındır*” cümlesinin muhâtabı Neseî'ye göre tarafeyn yani karı-kocadır.²⁹ İcî bu konuda fikir beyan etmemektedir.³⁰

Nisâ; 4/2 âyette geçen “*yetim*”i her iki müfessirimiz de babası ve velisi olmayan çocuk diye anlarmaktadırlar, bülûğ çağına erdikten sonra onun artık yetimlikten çıkacağını ve ergen/yetişkin muâmelesi göreceğini söylemektedirler.³¹ Nisâ; 4/5 âyetteki “*sefihlere mallarınızı vermeyiniz*” cümlesinin muhâtabı Neseî'ye göre velîler,³² İcî'ye göre sefih

²² İcî, age, vr. 77a-b.

²³ Neseî, age, I, 165; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 149.

²⁴ Hanefî kaynakları: Merğînânî, *el-Hidâye*, III, 314, 315, 319, 325, 333; Neseî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 573; Kudûrî, *el-Kitâb*, s. 64; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-muhtâr*, VI, 142, 151, 153, 154, 173; Halebî, İbrahim, *Mültekâ'l-ebhur*, II, 182-185 (Kitâbü'l-Hicr); Şâfiî kaynakları: İmâm Şâfiî, *el-Ümm*, III, 321, 325, 327; Şîrâzî, Ebû İshâk, *Tenbîh*, s. 294-297; Gazzâlî, *Vecîz*, s. 171; Râfiî, Ebû'l-Kâsım, *el-Azîz*, V, 66-83; Mâlikî kaynakları: İbn Arabî, Ebû Bekir, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II, 319, 320, 321 vd (Nisâ; 4/9. âyetin tefsiri); İbn Rüşd (el-Hafîd), *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 279 vd; Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Âile İlmihali*, s. 155-156.

²⁵ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 181.

²⁶ İcî, age, vr. 79a.

²⁷ Neseî, age, I, 188.

²⁸ İcî, age, vr. 83a.

²⁹ Neseî, age, I, 188.

³⁰ İcî, age, vr. 83a.

³¹ Neseî, age, I, 305; İcî, age, vr. 131b.

³² Neseî, age, I, 308; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, II, 454-586.

kimsenin evlatlarıdır.³³ Bir sonraki âyette yer alan “yetimlerde rüşt alâmeti görüp sezinlerseniz mallarını onlara teslim edin” ibâresinden Ebû Hanîfe ve Neseî “yetim ve sefih kimse 25 yaşına girmişse kısmî rüştüne ermiş sayılır ve artık mükellef tutulur”,³⁴ İmam Şâfiî ve İcî “yaşına bakmaksızın yetimde rüştü açık ve tam olarak gözetlenmedikçe mükellef tutulmaz” manası çıkarmaktadırlar.³⁵ Nisâ; 4/25 âyetindeki “onları velîlerinin izniyle evlendirin” cümlesini Ebû Hanîfe ve Neseî yetişkin kadınlar evlenirken velîlerinin izni olmadan evlenebilirler diye anlarken,³⁶ İmâm Şâfiî ve İcî bunun aksini söylemektedirler.³⁷

Evlilikte denklîğe değinen Bakara; 2/232 âyetteki “karı-koca aralarında ma’rûf üzere anlaştıkları takdirde...” cümlesini her iki müfessirimiz de mehr-i misil diye anmaktadırlar.³⁸

Kur’ân’da geçen “nikâh” lafızlarının tamamını Şâfiîler ve İcî “evlilik akdi” olarak anlarken,³⁹ Hanefîler ve Neseî, Nisâ; 4/22 âyetteki nikâh lafzını bundan istisnâ tutmaktadırlar ve nikâhın burada “cinsel ilişki” manasında kullanıldığını belirtmektedirler.⁴⁰ Ayrıca Şâfiîler nikâh lafzının hakîkî manasının “evlilik akdi”, mecâzî manasının “cinsel ilişki” olduğunu belirtirlerken⁴¹ Hanefîler bunun aksini iddiâ etmektedirler.⁴²

Nisâ; 4/21 âyetteki “siz onlarla içli dışlı olmuştunuz” ibâresi ile Ahzâb; 33/49 âyetteki “sonra onlara dokunmadan boşarsanız” ibâresini esas alan Hanefîler ve Neseî, halvet-i sahîha’yı da cinsel ilişki saymakta, bu durumda çocuğun nesebinin babaya sâbit olacağını ve eşlerin ayrılmaları durumunda kadının mehri hak etmiş olacağını hükme bağlamaktadırlar. Şâfiîler ve İcî bu görüşü kabul etmemektedir.

Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar

Bu kadınlardan müşrik olanlarıyla evlenmenin haramlığını ifâde eden Bakara; 2/221 âyetin müşrik, kâfir, ateist, gayr-i müslim kadınlarla evlenmeyi yasakladığı kabul edilmektedir. Ancak Mâide; 5/5 âyetin ehl-i kitap kadınları bunlardan istisnâ tuttuğu ve onlarla evlenmeyi

³³ İcî, age, vr. 131b-132a.

³⁴ Neseî, age, I, 308-309.

³⁵ İcî, age, vr. 131b-132a.

³⁶ Neseî, age, I, 324.

³⁷ İcî, age, vr. 131b-138a.

³⁸ Neseî, age, I, 183; İcî, age, vr. 81a.

³⁹ İcî, age, vr. 77a-b, 137a; agm, *Şerhu'l-Muhtasar*, s. 46-47.

⁴⁰ Zemaşerî, *Keşşâf*, I, 211; Neseî, age, I, 320321; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, I, 233.

⁴¹ İmâm Şâfiî, *Ümm*, V, 35-36; agm, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, s. 112-122; Şîrâzî Ebû İshâk, *Tenbîh*, s. 408-410; Kiyâ el-Herrâsî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II, 383-384; Gazzâlî, *Vecîz*, s. 284; Râfiî, *Azîz*, VIII, 35, 36; İcî, Adudüddîn, age., vr. 77a-b, 137a; agm, *Şerhu'l-Muhtasar*, s. 46-47; Ebû Zehra Muhammed, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, s. 65; Haliloğlu Hasan, age, s. 164.

⁴² Zemaşerî, age, I, 211; Merğînânî, age, I, 209; Neseî Ebû'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzil*, I, 320321; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, I, 233; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 252; Meydânî, *Lübâb*, III, 6; Kudûrî, *el-Kitâb*, s. 108; Halebî İbrâhîm, *Mülteka'l-Ebhur*, I, 240; Ebû Zehra Muhammed, age, s. 65; Haliloğlu Hasan, age, s. 164.

helal saydığı belirtilmektedir. Hüküm böyle olmakla birlikte Hanefîler sonraki âyetin öncekini neshettiğini söylemekte⁴³ fakat Nesefî bu konuda bir şey söylememektedir.⁴⁴ Şâfiîler ve İcî ise nesih yerine tahsis vardır demektedirler.⁴⁵ Üç kez boşanmış kadınların ilk kocalarına dönebilmesi için yeni kocayla cinsel ilişki yaşaması şartının Hanefîler ve Nesefî useyle/balcık hadisine⁴⁶ dayandığını,⁴⁷ İmam Şâfiî ve İcî ise bunun bu hadisle değil de bizzat Bakara; 2/230 âyetin ibâresinden (gaye ve tahsis ifâde eden *hattâ* lafzından) kaynaklandığını⁴⁸ belirtmektedirler. Çünkü Şâfiîler hadisi âyet karşısında (onu nesheden ve hükmünü kısıtlayan bir) hüccet saymamaktadırlar. Çok hanımla evlenme durumunda adâleti sağlayamama endişesi duyulduğunda tek eşle evlenmeyi tavsiye eden Nisâ; 4/3 âyette geçen (عال-يعول، أعال-يُعيال) fiilini Hanefîler ve Nesefî “adâletten sapmak, zulmetmek” manasında anlarken,⁴⁹ İmam Şâfiî ve İcî “çok çocuk sahibi olmak ve dolayısıyla geçim sıkıntısı çekmek” manasında anlamaktadırlar.⁵⁰ Babaların hanımlarıyla evlenmeyi haram sayan Nisâ; 4/22 âyetteki nikâh lafzını Nesefî cinsel ilişki manasında anlarken, İcî evlilik akdi manasında anlamaktadır. Ayrıca yine bu âyetten hareketle Hanefîler ve Nesefî zinâ fiilini hürmet-i müsâhere sebebi saymakta, yani zinâ eden kişiye zinâ ettiği kimseyle sanki onunla evlenmiş gibi diğer akrabalarını haram kıldığını kabul etmektedirler.⁵¹ Şâfiîler ve İcî zinânın böyle bir haramlığa sebep olamayacağını, zinanın ne helali haram ve ne de haramı helal kılamayacağını söylemektedirler.⁵² Bunlar, müfessirlerimizin kendi mezheplerinin de görüşleridir.

Özoğulların karısıyla evlenme haramlığını belirten Nisâ; 4/23 âyette geçen “*halîle-ğalâil*” lafzı üzerinde de iki müfessirimiz ve mezhepleri ihtilaf etmektedirler. İcî özoğulun câriyesini de karısı gibi halîle saymakta ve her ikisinin babaya haram olduğunu kabul etmektedir.⁵³ Nesefî ise bu ikisini birbirinden ayırarak cariyenin halîle sayılamayacağını ve

⁴³ Zemahşerî, age, I, 202; Kadı Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I, 119; İcî, *Şerhu'l-Muhtasar*, s. 226-227.

⁴⁴ Nesefî, age, I, 17 vd, 159, 161, 168, 177 vd; II, 86 vd, 146 vd.

⁴⁵ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 77a-b.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, Talâk, 49; Nesâî, Talâk, 9; İbn Mâce, Nikâh, 32; İmâm Mâlik, Muvattâ, 17, 18; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 214, II, 25, 62, 85, VI, 42, 96, 193.

⁴⁷ Nesefî, age, I, 182; agm, *Keşfü'l-Esrâr*, I, 33-34; Molla Cîvân, *Şerhu Nûri'l-envâr ale'l-Menâr*, (Nesefî'nin *Keşfü'l-Esrâr*'ı ile birlikte basılmış), I, 33-36.

⁴⁸ İcî, *Şerhu'l-Muhtasar*, s. 208-210, 225, 256; agm, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 79b-80a; Molla Cîvân, age., I, 33-36.

⁴⁹ Nesefî, age, I, 306-307.

⁵⁰ İcî, age, vr. 131b.

⁵¹ Merğînânî, age, I, 209; Nesefî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 252; Meydânî, age, III, 6; Kudûrî, age, s. 108; Halebî, age, I, 240; Ebû Zehra, Muhammed, age, s. 65.

⁵² İmâm Şâfiî, *Ümm*, V, 35-36; *Ahkâmü'l-Kur'ân*, s. 112-122; Şirâzî Ebû İshâk, *Tenbih*, s. 408-410; Kiyâ el-Herrâsî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II, 383-384; Gazzâlî, *Vecîz*, s. 284; Râfîf, *Azîz*, VIII, 28, 35, 36.

⁵³ İcî, age, vr. 138a.

onunla evlenmenin oğulun babasına haram olmadığını belirtmektedir.⁵⁴ Sütoğlun karısı her ikisine göre de *halîle*'dir, yani babaya haramdır.⁵⁵

Nisâ; 4/24 âyetin başını esas alan Hanefîler ve Neseî esir alınan evli kadının/câriyenin onu esir alan kimseye helal olması için istibrâyı şart koşturmaktadırlar.⁵⁶ Şâfiîler ve İcî ise bu şartı aramamaktadırlar.⁵⁷ Nûr; 24/6-10 âyetlerde bahsedilen mülâ'aneyi Hanefîler şahitlik olarak kabul edip bir bâin talak saymakta,⁵⁸ Şâfiîler ise bunu yemin kabul edip bu yolla boşanan eşleri artık birbirlerine ebedî haram saymaktadırlar.⁵⁹ Neseî ve İcî de mezhepleri ile aynı görüştedirler.⁶⁰

Evlilik akdini Şâfiîler ve İcî salt hukûkî bir muâmele olarak kabul ederlerken,⁶¹ Hanefîler ve Neseî bunun ayrıca ibâdet veçhesinin de işaret etmektedirler.⁶² Nişanlılık ve evlilik teklifinden bahseden Bakara; 2/234-235 âyetlerin manasından hareketle Şâfiîler de dâhil çoğunluk müçtehitler vefât iddeti bekleyen kadına kıyasla bâin talakla boşanmış kadına da ta'rîzan (çıtlatarak, îmâ ederek) evlilik teklifi yapılabileceği görüşündedirler.⁶³ Bunun aksine Hanefîler hükmü sadece vefât iddeti bekleyen kadına tahsis ederler, bâin talakdan iddet bekleyen kadına evlilik teklifi yapılamayacağına kâildirler.⁶⁴ Neseî ve İcî de kendi mezhepleriyle aynı görüştedirler.⁶⁵

Kur'ân-ı Kerîm evlilik akdi için sadece "inkâh" ve "tezvîc" lafızlarını kullandığı için Şâfiîler evlilik akdinin rükünlerinden olan sîga (îcâb ve kabûl) için sadece bu lafızları geçerli sayarken,⁶⁶ Hanefîler niyetin evlenmek olması şartıyla hibe gibi benzer ve mecâzî lafızları da evlilik akdinde geçerli saymaktadırlar.⁶⁷ Şâfiîler ise hibe'yi Ahzâb; 33/50 âyetindeki "hibe" lafzından dolayı sadece Hz. Peygamber'in evliliğine tahsis etmektedirler.⁶⁸

⁵⁴ Neseî, age, I, 321-322.

⁵⁵ Neseî, age, I, 321-322; İcî, age, vr. 138a.

⁵⁶ Zemahşerî, age, III, 381; Kadı Beydâvî, age, I, 209; Neseî, age, I, 322.

⁵⁷ Zemahşerî, age, III, 381; Kadı Beydâvî, age, I, 209; İcî, age, vr. 138a-b.

⁵⁸ İmâm Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Lügât*, s. 762-764 (le'ane) md; Neseî, age, III, 198-199; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 301-302.

⁵⁹ İmâm Nevevî, age, s. 762-764 (le'ane) md; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Damat İbrahim Paşa, no. 134, vr. 56a.

⁶⁰ İmâm Nevevî, age, s. 762-764 (le'ane) md; Neseî, age, III, 198-199; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 301-302; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Damat İbrahim Paşa, no. 134, vr. 56a; Haliloğlu Hasan, age, s. 192-204.

⁶¹ İcî, age, vr. 60b-61a.

⁶² Neseî, age, III, 221; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 251.

⁶³ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 82a-b.

⁶⁴ Merğînânî, age, I, 288-289; Meydânî, age, III, 52-59; Neseî, age, I, 186-187.

⁶⁵ Merğînânî, age, I, 288-289; Meydânî, age, III, 52-59; Neseî, age, I, 186-187; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 82a-b.

⁶⁶ Şâfiî, age, V, 32-33; agm, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, s. 121-122; Gazzâlî, age, s. 277; Râfiî, age, VII, 492-493;

⁶⁷ Neseî, age, III, 447-449; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 251.

⁶⁸ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Damat İbrahim Paşa, no. 134, vr. 141b, 142a.

Hanefîlere göre evlilik akdinin tek rûknü sigadır.⁶⁹ Diğer üç mezhebe göre evlilik akdinin rûkûnleri siga, tarafeyn, velîler ve şahitler olmak üzere dört tanedir.⁷⁰ Neseî ile İcî'nin mezheplerinin görüşlerine katıldıklarını burada da hatırlatalım.⁷¹ Hem iki müfessirimiz ve hem de mezheplerine göre evlilik akdinin geçerli olması için icâb ve kabûl'den en az birinin geçmiş zaman kipinde olması gerekir. Hz. Şuayb'ın Hz. Musâ'ya kızıyla evlenmesi teklifinden bahseden Kasas; 28/27 âyette geçen nikâh lafzının geçmiş zaman ifade etmediği için evlilik akdi değil de ancak evlilik teklifi ifade ettiğini belirtmektedirler.⁷²

Kişinin hanımıyla hayızlı halde iken cinsel ilişki kurması Bakara; 2/222 âyetin hükmüyle haramdır. Ancak kadının bedeninin bu durumda kocasına haram olan kısmı Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Neseî'ye göre izâr altı fâhiş avreti yani diz kapağı ile göbeği arasındır.⁷³ İmâm Muhammed, Şâfiî ve İcî'ye göre kadının sadece cinsel organıdır.⁷⁴ Kadının hayız kanının en fazla süresi Hanefîler'e göre 10 gün,⁷⁵ Şâfiîler'e göre 15 gündür.⁷⁶ Mezkûr âyette “temizleninceye (*tahâret/tuhur*) kadar hayızlı haldeki kadınlara yaklaşmayın” hükmü yer alır. Âyetteki *tahâret*'i Şâfiîler ve İcî bu konuda vârid olan sadece tek kırâatı (yethurne) esas aldıkları için, “kadının hayız kanının kesilmesi” olarak anlarlar.⁷⁷ Hanefîler ise *tahâret* kelimesi hakkındaki her iki kırâatı (yethurne ve yetetahherne) da esas alarak bu kelimeye hem “kadının hayız kanının kesilmesi” ve hem de “kan kesildikten sonra gusledip yıkanması” manası vermekte, her iki kırâatla da amel etmektedirler.⁷⁸ Bu ihtilafın neticesi şurada ortaya çıkar: Hanefîlere göre tahfipli okuyuşta, karısı hayız halinin en fazla süresi sayılan 10 günden sonra hayız kanından temizlenmişse yıkanıp gusletmemiş olsa da kocası onunla cinsel ilişki kurabilir. Şeddeli okuyuşta, karısı hayız halinin en az süresi olan 3 günden sonra hayız kanı kesilmişse gusledip yıkanmadıkça ve bunun üzerinden tam bir namaz vakti geçmedikçe kocası onunla cinsel ilişki kuramaz.⁷⁹ Şâfiîler ve İcî ise her halükârda kadının hayız kanının kesilmesini yeretli görmemekte, ayrıca gusledip yıkanması şartını da aramaktadırlar.⁸⁰

⁶⁹ Merğînânî, age, I, 206; Kudûrî, age, s. 107; Meydânî, age, III, 3; Halebî, age, I, 238.

⁷⁰ Gazzâlî, age, s. 277-278; Râfiî, age, VII, 492; Döndüren Hamdi, age, s. 156.

⁷¹ Neseî, age, I, 181-183, 323-324; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 251; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 77a-b, 80a-b, 138b; agm, age, Damat İbrahim Paşa, no. 134, vr. 60b, 61a; Haliloğlu Hasan, age, s. 253-256.

⁷² Neseî, age, III, 337; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Damat İbrahim Paşa, no. 134, vr. 101b.

⁷³ Neseî, age, I, 176.

⁷⁴ Neseî, age, I, 176; İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 78a.

⁷⁵ Neseî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 149.

⁷⁶ İcî, age, vr. 77b, 78a.

⁷⁷ İcî, age, vr. 77b, 78a.

⁷⁸ Neseî, age, I, 176.

⁷⁹ Neseî, Ebû'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 176; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 149-150.

⁸⁰ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 77b, 78a.

Karı-koca arasındaki geçimsizliğe ve iyi geçinme yükümlülüklerine işaret eden âyetler Bakara; 2/259, Nisâ; 4/34, 35, 128, 130 âyetleridir. Nisâ; 4/35 âyetinde belirtildiği gibi, eşlerin anlaşamamaları durumunda biri kadının biri de erkeğin akrabalarından olmak üzere iki erkek hakem tayin edilmektedir. İmâm Şâfiî ve İcî'ye göre bu hakemlerin karı-kocanın anlaşamamaları durumunda onları izinlerini de alarak muhâla'a yoluyla boşama hakları vardır.⁸¹ Hanefîler'e ve Nesefî'ye göre hakemlerin böyle bir yetkisi yoktur, sadece eşleri barıştırma hususunda gayret gösterebilirler.⁸² Hem Nesefî hem de İcî, İmâm Mâlik'in bu konuda Şâfiîler ile aynı görüşte olduğunu nakletmektedirler.⁸³

Eşler arasındaki sulhden bahseden Nisâ; 4/128 âyette geçen “*sulh daha hayırlıdır*”daki *sulh*'ü Şâfiîler ve İcî sadece âyetin konusuyla sınırlı tutup mehrin tamamını iptal ve inkâr hususunda sulh olamayacağına işaret etmektedirler.⁸⁴ Hanefîler ise *sulh*'ü umum manasıyla ele almakta, mehrin tamamını iptal hususunda da eşlerin sulh yapabileceğini hükme bağlamaktadırlar.⁸⁵ Nesefî'nin bu konudaki fikrini tespit edemedik..⁸⁶

Bakara; 2/226-227 âyetlerde bahsedilen *ilâ*'dan sonra dört ay geçince koca karısına hâlâ dönmemişse, Hanefîler ve Nesefî bunun direkt bir bâin talak sayıldığı görüşündedirler.⁸⁷ Şâfiîler ve İcî bu süre dolduktan sonra boşamanın henüz gerçekleşmediğini, ancak hâkimin kocaya karısına dönmesini isteyip onu bu konuda uyaracağı ve eğer buna rağmen dönmezse onları mahkeme kararıyla boşayacağını (tefrik) belirtmektedirler.⁸⁸ Mâlikîler ile Hanbelîler de bu hususta Şâfiîler'in görüşüne sahiptirler.⁸⁹

Kocanın Mâlî Yükümlülükleri

Kocanın mâlî yükümlülükleri arasında yer alan mehir konusu, miktarı ve çeşitleri de önemlidir. Her iki müfessirimize ve mezheplerine göre mehir, nikâh akdinin bir rüknü olmayıp onsuz kıyılan nikâh geçerlidir, ancak akitle birlikte kadının *müsemma* (miktarı belirlenmiş) ya da *misil* (râiç bedel) olarak kazandığı bir haktır.⁹⁰ İki müfessirimiz de mezheplerinin görüşlerine kâildirler.⁹¹ İmâm Mâlik ise mehri evlilikte aslî rükün saymakta, onsuz nikâh akdinin geçersiz

⁸¹ İcî, age, vr. 140a.

⁸² Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 330.

⁸³ Nesefî, age, I, 330; İcî, age, vr. 140a.

⁸⁴ İcî, age, vr. 155a.

⁸⁵ İcî, *Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 155a; Haliloğlu Hasan, age, s. 291-292.

⁸⁶ Nesefî, age, I, 370.

⁸⁷ Nesefî, age, I, 228; agm, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 291.

⁸⁸ İcî, age, vr. 79a.

⁸⁹ Döndüren Hamdi, *Delilleriyle Âile İlmihali*, s. 436-437; Haliloğlu Hasan, age, s. 294.

⁹⁰ Şîrâzî, Ebû İshâk, *et-Tenbîh*, s. 432 vd; Gazzâlî, *Vecîz*, s. 296 vd; el-Merğînânî, *Hidâye*, I, 221 vd; Meydânî, *Lübâb*, III, 14 vd; Halebî, *Mültekâ*, I, 247 vd; Döndüren, Hamdi, age, s. 222-223.

⁹¹ Nesefî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 258; İcî, age, vr. 81a.

olduğunu beyan etmektedir.⁹² Neseî, Hanefîler'e göre mehrin en azının 10 dirhem olduğunu açıklamaktadır.⁹³ Bakara; 2/229'da geçen "...kadının fidiye vermesinde ikisi içinde günah yoktur" ibâresinden hareketle, muhâla'a yoluyla ayrılmak Şâfiî ve İcî'ye göre bâin talakla sonuçlanan bir firkattır.⁹⁴ Diğer mezheplere göre fesihle sonuçlanan bir firkattır.⁹⁵

Bakara; 2/236'da geçen "onları yararlandırın, müt'a verin" ibâresinden Şâfiî ve İcî burada kadına müt'a ödenmesinin zorunlu olmadığını,⁹⁶ Ebû Hanîfe ve Neseî bunun kadının hakkı olan bir farz/vâcip olduğunu beyan etmektedirler.⁹⁷ Ayrıca müt'a'yı Neseî "dır" (zırh, yelek, üstlük türü bir elbise), milhâfe (kadının dış elbisesi, pardesü, çarşaf, vs) ve hımâr (başörtü, peçe)" diye,⁹⁸ İcî ise "mahkemede hâkimin karı-koca için uygun gördüğü şey" diye tarif etmektedir.⁹⁹ İcî ayrıca İmâm Şâfiî'nin müt'a ile "en sevimli ve uygun şey kadına hizmetçi vermek, orta halli kocanın 30 dirhem vermesi, fakir kocanın da bir peçe/elbise vermesi"ni kastettiğini açıklamaktadır.¹⁰⁰

Çocuğun Bakımı

Küçük çocuğun beslenmesi ve bakımıyla alakalı olarak süt emme hususunda Kur'an'da 5 sûrede 11 âyet vardır. Bu âyetlerin tefsirinde iki müfessirimiz de süt hısımlığının ve evlenme haramlığının kurulabilmesi için emmenin çocuğun ilk iki yaşında olması gerektiğini beyan etmektedirler. Nisâ; 4/23 âyetin tefsirinde İcî, Şâfiîler'e göre haramlığın oluşması için en az beş doyurucu ve fâsılalı emişin şart olduğunu belirtmektedir. Ebû Hanîfe ve Neseî'ye göre ise bu emişin az ya da çok olmasına hiç bakılmaz, her hâlükârda haramlık doğurur.¹⁰¹ Neseî bunu *Kenzü'd-dekâik*'inde açıklamaktadır.¹⁰²

İki mezhep ve müfessirlerimiz arasında bu hususta bir başka ihtilaf konusu da özanne ya da sütannenin çocuğu emzirmek üzere kirâlanması meselesidir. Bakara; 2/233 âyetin başında "özanneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler" ifadesi geçmektedir. Buradaki "emzirirler"

⁹² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, 18 vd; İbn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, I, 316-317 (Nisâ; 4/4. âyetin tefsiri); Döndüren Hamdi, age, s. 223.

⁹³ Neseî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 258.

⁹⁴ Tirmizî, *Talâk*, 10-11; Ebû Dâvûd, *Talâk*, 16; İmâm Mâlik, *el-Muvattâ*, *Talâk*, 32-33; İbn Mâce, *Talâk*, 23; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 2-3; Neseî, *Ebü'l-Berekât*, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 181; İcî, *Adudüddîn, Tahkîku't-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no. 50, vr. 80a.

⁹⁵ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, I, 181-183; İcî, age, vr. 80a.

⁹⁶ İcî, age, vr. 82a.

⁹⁷ Neseî, age, I, 187-188.

⁹⁸ Neseî, age, I, 187-188.

⁹⁹ İcî, age, vr. 82a.

¹⁰⁰ İcî, age, vr. 82a.

¹⁰¹ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 9, 10; İmâm Mâlik, *Muvattâ*, *Radâ*, 12, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/ 201, 255, 269, 271; İcî, age, vr. 137b, 138a; Neseî, age, I, 320-321; Bkz: Ebû Zehra, age, s. 79-81; Aydın, M. Âkif, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 272 (dipnot); Haliloğlu Hasan, age, s. 341-344.

¹⁰² Neseî, *Kenzü'd-Dekâik*, s. 267-268.

fiilinin ihbârî olsa da inşâî/emir manası taşıdığı, ancak bununla vücûp değil de nedb kastedildiği, fakat çocuğun emeceği başka bir sütanne bulunamaması durumunda bunun vacip hale geldiği hususu her iki müfessirimiz tarafından müsellemdir.¹⁰³ Âyetin devamında geçen “*elmevlûdi leh / çocuğun babası*” ibâresinden hareketle Şâfiî ve İcî özannenin boşanmış olsun ya da olmasın sütanne olarak kiralanmasının câiz olduğu ve masrafları babanın karşılamak zorunda olduğu görüşündedirler.¹⁰⁴ Ebû Hanîfe ve Neseîfi bunu kabul etmemektedirler. Kadın boşanmış olsa dahi (ric’î talakla) iddet beklediği sürece hâlâ kocasına nikâhla bağlı olduğu için sütanne olarak kirâlanamayacağı, babanın böyle bir masrafa girmek zorunda olmadığı, bilakis annenin çocuğunu emzirmek zorunda olduğu, ancak kadın bâin talakla boş olduktan sonra kiralanmasının mümkün olduğu görüşündedirler.¹⁰⁵

Baba ölmüşse geride bıraktığı karısının nafaka/bakım masrafları ile çocuğun süt emme masraflarının *vâris*’e âit olduğu Bakara; 2/233’de “*Vârise de bunun bir benzeri yükümlülük vardır*” ibâresiyle açıklanmaktadır. Buradaki *vâris*, Ebû Hanîfe ve Neseîfi’ye göre babanın zî rahim-i mahrem (kan bağı olan en yakın) akrabalarıdır,¹⁰⁶ Şâfiî ve İcî’ye göre anne-babayla aralarında doğum ilişkisi akrabalığı olan kişi yani çocuğun bizzat kendisidir ve masraflar babadan bu çocuğa kalan mîras malından ödenir.¹⁰⁷

Talak; 65/6 âyetin başındaki “*O kadınları gücünüz nispetinde oturduğunuz yerde oturtun*” ibâresinden hareketle, Hanefiler ve Neseîfi boşanmış her kadına nafaka ve mesken imkânı sağlanması gerektiği,¹⁰⁸ Şâfiîler ve İcî bâin/mebtûte talakla boşanmış kadının nafaka değil de sadece mesken hakkının olduğu görüşündedirler.¹⁰⁹ Yine aynı âyetteki “*Boşanmış kadınlar eğer hâmile iseler, doğumlarını yapıncaya kadar onlara nafaka verin*” ibâresinden hareketle, hâmileyken kocası ölen ve âyise/yâise (hayızdan kesilmiş) kadının nafaka hakkı Ebû Hanîfe ve Neseîfi’ye göre bâkîdir,¹¹⁰ Şâfiî ve İcî’ye göre düşmüştür.¹¹¹

Sonuç

Her iki müfessirimizin de fikhî ahkâmı açıklarken kendi mezheplerinin hem usûl ve hem de fûrû açısından mezheplerinin görüşlerine bağlı kaldıkları görülmektedir. Neseîfi tefsirinden önce fûrû-u fikha dâir *Kenzü’-d-Dekâik*’ını yazmış olduğu için, fikhî görüşlerini

¹⁰³ Neseîfi, *Medârikü’-t-Tenzîl*, I, 183-184; İcî, age, vr. 81b.

¹⁰⁴ İcî, age, vr. 81b.

¹⁰⁵ Neseîfi, age, I, 183-184.

¹⁰⁶ Neseîfi, age, I, 185.

¹⁰⁷ İcî, age, vr. 81b.

¹⁰⁸ Neseîfi, age, IV, 390.

¹⁰⁹ İcî, *Tahkîku’-t-Tefsîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no: 50, vr. 304a.

¹¹⁰ Neseîfi, Ebü’l-Berekât, *Medârikü’-t-Tenzîl*, IV, 390.

¹¹¹ İcî, age, vr. 304a.

tefsirinde açıklamak yerine yer yer bu eserine atıfta bulunduğunu görmekteyiz. İcî ise fûrû-u fika dâir eseri olmadığından dolayı fikhî görüşlerini tefsirinde ve daha detaylı şekilde açıkladığını görmekteyiz.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *Müsned*, c. I-VI. Mısır Bulak, c. C. I-XII, Thk. A. Muhammed , Şâkir, Dâru'l-Ma'ârif, Mısır, 1368/1949.
- Aydın, Mehmet Âkif, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 13. baskı, 2015.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, Altınoluk, Erkam Y., 1421/2001.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/888), *Sünen*, c. I-IV, Nşr. Muhammed.
- Ebû Zehra, Muhammed, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, Kahire, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1377/1957.
- Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, Temel Neşriyat, İstanbul, Ekim-2000.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed (ö. 505/1111), *el-Vecîz fî fikhî mezhebi'l-İmâm eş Şâfi'î*, Lübnan, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. baskı, 1437/2016.
- Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrahim (ö. 956/1549-50), *Mültekâ'l-ebhur*, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1. baskı, 1409/1989.
- Haliloğlu Hasan, *Ebü'l-Berekât en-Neseî ile Adudüddîn el-İcî'nin Aile Hukûkuna İlişkin Âyetlere Yaklaşımlarının Mukâyesesi*, Dr. Tezi, MÜSBE, TİBABD, TBD, İstanbul, Temmuz 2017.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz b. Ahmed b. Abdurrahîm el-Hüseynî ed-Dımeşkî (1198-1251 / 1784-1836), *Hâşiyetü Reddî'l-Muhtâr*, İstanbul, Dâru Kahraman (Yayınları), 1984.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah (ö. 543/1148-49), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Cîl, 1407/1978.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 275/888), *Sünen*, c. I-II, Thk.
- İbn Rüşd (el-Hafîd), Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, (ö. 595/1198-99), *Bidâyetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-muktesid*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife,
- İcî, Ebü'l-Fadl Adudüddîn Abdurrahman b. Rüknuddîn Ahmed b. Abdü'l-Ğaffâr b. Ahmed el-Bekrî el-Mutarrizî el-İcî eş-Şîrâzî eş-Şebenkârî (ö. 756/1355), *Tahkîku't-Tefsîr fî Teksîri't-tenvîr*, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, no: 50, vr. 138a.
- İcî, Ebü'l-Fadl Adudüddîn Abdurrahman b. Rüknuddîn Ahmed b. Abdü'l-Ğaffâr b. Ahmed el-Bekrî el-Mutarrizî el-İcî eş-Şîrâzî eş-Şebenkârî (ö. 756/1355), *Tahkîku't-Tefsîr fî Teksîri't-tenvîr*, Damat İbrahim Paşa, no: 134, vr. 140a.

- Îcî, Ebü'l-Fadl Adudüddîn Abdurrahman b. Rüknuddîn Ahmed b. Abdü'l-Ğaffâr b. Ahmed el-Bekrî el-Mutarrizî el-Îcî eş-Şîrâzî eş-Şebenkârî (ö. 756/1355), *Şerhu Muhtasari'l-Müntehâ (Şerhu'l-Adud alâ Muhtasari'l-Müntehâ'l-Usûlî li İbn Hâcib el-Mâlikî)*, Beyrut-Lübnan, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, 1421/2000.
- Kadı Beydâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî (ö. 685/1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, 1408/1988.
- Kadı Beydâvî, *Minhâci'l-Vusûl fi İlmi'l-Usûl*, ...
- Kiyâ el-Herrâsî (ö. 504/111), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. baskı, 1434/2013.
- Kudûrî (ö. 362/972-73), *el-Kitâb*, Fazilet Neşriyat, İstanbul.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, Elmalılı Hamdi Yazır, Temel Neşriyat, İstanbul, Ekim-2000.
- Mâlik b. Enes (ö. 179/795), *Muvattâ* (Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin rivâyeti), Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1. baskı, 1434/2013.
- Merğînânî, Ebü'l-Hüseyn Ali b. Ebî Bekir b. Abdü'l-Celîl er-Raşdânî (ö. 593/1196-97), *Hidâye*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, 1410/1990.
- Meydânî, Abdü'l-Ğanî el-Ğanîmî ed-Dimeşkî el-Meydânî (ö. 428/1036-37), *el-Lübâb Şerhu'l-Kitâb*, I-IV, Humus-Beyrut, Dâru'l-Hadîs, ts.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman b. Şuayb (ö. 278/892), *Sünen*, c. I-VIII.
- Neseî, Ebü'l-Berekât, Celâlüddîn Hafîzuddîn Alâmetü'd-dünyâ ve'd-dîn ez-Zâhid, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Kenzü'd-dekâik*, Medîne-i Münevvere – Dâru'l-Beşâir el-İslâmiyye, Beyrut - Dâru's-Sirâc, 2. Baskı, 1435/2014.
- Neseî, Ebü'l-Berekât, Celâlüddîn Hafîzuddîn Alâmetü'd-dünyâ ve'd-dîn ez-Zâhid, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Beyrut, Dâru'n-Nefâis, 3. baskı, 1435/2014.
- Neseî, Ebü'l-Berekât, Celâlüddîn Hafîzuddîn Alâmetü'd-dünyâ ve'd-dîn ez-Zâhid, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Keşfü'l-Esrâr Esrâr (Şerhu'l-Menâr)*, I-II, Beyrut-Lübnan, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, 1406/1986.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref (631/1233-676/1277), *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lügât*, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1. Baskı, Dimeşk-Suriye 1430/2009.
- Râfî'î, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdülkerîm (ö. 623/1226), *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz (eş-Şerhu'l-kebîr)*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. baskı, 1436/2015.
- Şâfî, Muhammed b. İdrîs (ö. 150-204 / 767-820), *el-Ümm*, Kahire, Dâru'l-Ğadi'l-Arabî, 1. baskı, 1410/1990.

- Şâfiî, Muhammed b. İdrîs (ö. 150-204 / 767-820), *Ahkâmü'l-Kur'ân, Ahkâmü'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut- Lübnan 1427/2006.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali (ö. 476/1084), *et-Tenbîh fî fikhi'l-İmâm eş-Şâfi'î*, Beyrut, Dâru'l-Erkam, 1. baskı, 1418/1997.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ (ö. 279/892), *Sünen*, c. I-V, Thk. A. M. Şâkir, Kahire, 135/937.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Seriyy (ö. 311/923), *Me'ânü'l-Kur'ân ve İ'râbüh*, Beyrut, Âlemü'l-Kütüb, 1. baskı, 1408/1988.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer (ö. 538/1144), *el-Keşşâf*, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, ... 1429/2008.